

Sygn. akt I PK 115/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)
SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)
SSN Beata Gudowska

w sprawie z powództwa PKP Cargo Spółki Akcyjnej
przeciwko A. I.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 marca 2012 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych
z dnia 3 marca 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Okręgowemu, w tym orzeczenie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy zasądził od A. I. na rzecz PKP Cargo SA 30 000 zł wraz odsetkami od 8 stycznia 2010 r. do 23 września 2010 r.

Pozwany był zatrudniony w PKP Zakładzie Infrastruktury Kolejowej od 1996 r. Od 2001 r. w Przedsiębiorstwie Utrzymania Infrastruktury Kolejowej. Dnia 31 października 2002 r. umowa o pracę została rozwiązana na mocy porozumienia stron z przyczyn ekonomicznych – art. 30 § 1 pkt 1 k.p. w związku z art. 11 ustawy z 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. W pkt 6 świadectwa pracy zamieszczono informację, że pracownik otrzymał odprawę pieniężną na podstawie art. 48 i 49 z zastrzeżeniem art. 50 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego PKP (Dz. U. nr 84 poz. 948). Jednorazowa odprawa wynosiła 30 000 zł. Wypłaty świadczenia dokonał powód, działając na podstawie umowy z 11 grudnia 2001 r. zawartej pomiędzy PKP S.A. Oddział Kolejowa Agencja Akwizycji Zakładowej a PKP Cargo SA w sprawie realizacji i finansowania restrukturyzacji zatrudnienia w Spółce. Pozwany po rozwiązaniu umowy o pracę z Przedsiębiorstwem Utrzymania Infrastruktury Kolejowej starał się bezskutecznie o podjęcie nowego zatrudnienia. Niemal całość środków pozyskanych z odprawy przekazał matce, która wpłaciła je na rachunek bankowy. Pozostałe środki przeznaczył na drobne wydatki w zakresie własnych potrzeb. Ze środków zgromadzonych na rachunku pozwany i jego matka korzystali, podejmując kwoty o różnej wielkości w zależności od potrzeb. Na początku 2007 r. pozwany dowiedział się o możliwości podjęcia pracy w PKP Cargo SA Zakładzie Taboru w Ł. W trakcie rozmowy wstępnej okazał świadectwo pracy z 31 października 2002 r. 12 marca 2007 r. pozwany zawarł umowę o pracę na okres próbny do 31 maja 2007 r. Wynagrodzenia za pracę zostało ustalone na kwotę 800 zł plus premia na zasadach określonych regulaminem premiowania. Pozwanego nie uprzedzono, że zobowiązany będzie do zwrotu odprawy. Już w trakcie zatrudnienia pozwany dowiedział się, że w związku z podpisaniem umowy z Zakładem Taboru i podjęciem zatrudnienia i w razie jego kontynuacji zmuszony będzie do zwrotu odprawy. Pozwany nie zdecydował się na podpisanie kolejnej umowy. Stosunek pracy rozwiązał się z upływem okresy próbnego. Powód pismem

z 4 stycznia 2010 r. wezwał pozwanego do dobrowolnej zapłaty 30 000 zł w terminie 14 dni. Do stycznia 2010 r. pozwany pozostawał bez pracy. W lutym 2010 r. podjął pracę w jednej ze spółek na terenie Huty Katowice SA. Miesięczne wynagrodzenie pozwanego wynosi 1 400 zł, zamieszkuje z rodzicami, nie ma nikogo na utrzymaniu. Wobec faktu, że pozwany nie dokonał zwrotu odprawy, powód wystąpił do SR o zapłatę 30 000 zł.

Uznając żądanie pozwu za uzasadnione, Sąd I instancji wskazał art. 405 k.c. jako podstawę roszczenia. Odprawa została wypłacona przez PKP Cargo SA. Powodowa spółka na podstawie umowy z 11 grudnia 2001 r. dysponowała środkami pieniężnymi przekazanymi Kolejowej Agencji Akwizycji Zawodowej celem ich przekazania na odprawy jednorazowe i świadczenia socjalne z tytułu urlopów kolejowych. Powodowa spółka realizowała wydatki w tym przedmiocie, pełniąc rolę płatnika, będąc zobowiązanym do rozliczenia otrzymanych od Agencji środków finansowych. Skoro pozwany otrzymał odprawę bezpośrednio od PKP Cargo SA, z jej środków doszło do przesunięcia majątkowego, to ona utraciła wartość majątkową. Zatem w przypadku bezpodstawnego wzbogacenia, to właśnie powód ma uprawnienia do żądania zwrotu pobranego świadczenia. Powyższe oznacza, że powód posiada legitymację czynną w postępowaniu. Pozwany otrzymał odprawę zgodnie z art. 48 i 49 ustawy z 8 września 2000 r. Zgodnie z art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r. pracownik, który otrzymał jednorazową odprawę pieniężną obowiązany był do zwrotu tej odprawy w razie ponownego podjęcia zatrudnienia w PKP, PKP SA lub spółkach, o których mowa w art. 14, art. 15 i art. 19 ustawy. Przepis ten obowiązywał do 6 grudnia 2008 r., jednak zdarzenie, z którego wynika obowiązek zwrotu odprawy miało miejsce przed wejściem w życie tej zmiany tj. w marcu 2007 r. Obowiązek zwrotu świadczenia podlega ocenie w świetle przepisów prawa obowiązujących w tej dacie, a nie w dacie orzekania. W świadectwie pracy zawarta została informacja o wypłaceniu odprawy pieniężnej z zastrzeżeniem art. 50 ustawy z 8 września 2000 r. Zdaniem Sądu pozwany dochowując należytej staranności, powinien zapoznać się z treścią powołanej w świadectwie pracy regulacji. Natomiast po stronie potencjalnego nowego pracodawcy nie było obowiązku uprzedzenia pozwanego o konieczności zwrotu odprawy w razie podjęcia zatrudnienia w warunkach określonych w art. 50 ust. 4 ustawy z 8

września 2000 r. Nie było podstaw, aby przyjąć sprzeczność żądania powoda z zasadami współżycia społecznego.

W apelacji pozwany zarzucił sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego poprzez uznanie, że powód posiada legitymację czynną do wystąpienia z powództwem, naruszenie prawa materialnego, tj. art. 405 k.c. w związku z art. 300 k.p. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, art. 409 k.c. w związku z art. 300 k.p. poprzez jego błędną wykładnię, w szczególności wskazanie, że pozwany powinien być liczyć się z obowiązkiem zwrotu odprawy oraz art. 8 k.p. poprzez odmowę oddalenia powództwa.

Sąd Okręgowy wyrokiem z 3 marca 2011 r. oddalił apelację. W uzasadnieniu stwierdzono, że zgodnie z art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r. pracownik, któremu wypłacono jednorazową odprawę pieniężną jest obowiązany do jej zwrotu w razie ponownego podjęcia zatrudnienia w PKP, PKP S.A. lub w spółkach, o których mowa w art. 14, art. 15, art. 19 ustawy. 12 marca 2007 r. pozwany zawarł umowę z PKP Cargo Zakładzie Taboru w Ł. Roszczenie powoda stało się wobec tego wymagalne 12 marca 2007 r. W związku z tym późniejsze zmiany stanu prawnego nie mogą mieć w sprawie znaczenia. Legitymacja czynna powoda do żądania zwrotu odprawy wynika wprost z przepisów ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego PKP, a w szczególności z art. 50 ust. 4. Ponadto 11 grudnia 2001 r. PKP SA i PKP Cargo SA zawarły umowę, na mocy której PKP Cargo SA jest uprawnione i zobowiązane do żądania zwrotu odprawy od pracowników, którzy w przeszłości byli zatrudnieni w PKP SA. Z tej umowy wynika, że PKP SA Cargo spełnia rolę płatnika. Fakt, że pozwany podjął zatrudnienie w PKP Cargo SA Zakładzie Taboru w Ł. już po okresie obowiązywania umowy z 11 grudnia 2001 r. nie ma znaczenia dla przyjęcia legitymacji czynnej powoda. Powód nadal posiada uprawnienie do żądania zwrotu odprawy, a to wobec faktu, że odprawy wypłacił. Wydatkowane środki były przeznaczone na proces restrukturyzacji, pochodziły z funduszy PKP SA i każda ze spółek miała obowiązek dochodzenia ich zwrotu w sytuacji, w której zostały spełnione przesłanki art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r. Spółki były bowiem zobligowane do zwrotu odzyskanych środków do PKP SA. Na świadectwie pracy pozwanego była zamieszczona informacja o wypłacie jednorazowej odprawy oraz

wskazano przepisy, na podstawie których odprawę wypłacono. Pozwany miał więc możliwość zapoznania się z tymi przepisami, czego najprawdopodobniej nie uczynił. Za taki stan rzeczy ponosi winę on sam, nie zaś strona powodowa. Brak zatem podstaw dla przyjęcia naruszenia przez powoda zasad współżycia społecznego (art. 8 k.p.).

Wyrok skargą kasacyjną zaskarżył w całości pozwany. Zarzucił naruszenie 1) art. 378 § 1 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie polegające na nierozpoznaniu apelacji w jej granicach i pominięcie zarzutu sprzeczności ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego przez uznanie, że powód posiada legitymację czynną do wystąpienia z niniejszym powództwem, jak również naruszenia art. 405 k.c. w związku z art. 300 k.p. oraz art. 409 k.c. Naruszenia te miały istotny wpływ na wynik sprawy, ponieważ rozpoznanie tych zarzutów i ocena całości zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wskazują, że pozwany zużył odprawę pieniężną w taki sposób, iż nie jest już wzbogacony i nie powinien być liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Ponadto zarówno były pracodawca, jak i PKP Cargo SA naruszyły wynikający z k.p. obowiązek informacyjny w stosunku do pracownika, 2) art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie podstawy faktycznej wyroku i ograniczenie się do wskazania przebiegu postępowania przed Sądem I instancji, niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku i ograniczenie się do przytoczenia treści art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r., w związku z czym pozwany nie wie, jakimi motywami kierował się Sąd II instancji przy wydawaniu zaskarżonego wyroku. Przedstawiona przez ten Sąd argumentacja nie pozwala na przeprowadzenie kontroli kasacyjnej orzeczenia, 3) art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że treść tego przepisu uprawnia powoda do żądania od pozwanego zwrotu odprawy pieniężnej, 4) art. 410 k.c. i 411 k.c. poprzez ich niezastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, że podstawę roszczenia pozwanego stanowi art. 405 k.c., jak również art. 409 k.c. poprzez błędną jego wykładnię, a w związku z tym uznanie, że pozwany powinien być się liczyć z obowiązkiem zwrotu odprawy, 5) art. 77 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że zgodnie z porozumieniem z 11 grudnia 2001 r. pomiędzy PKP SA a PKP Cargo SA, PKP Cargo SA była uprawniona do dochodzenia od pracownika zwrotu jednorazowej odprawy, mimo że

w dacie podjęcia zatrudnienia przez pozwanego w Ł. powyższe porozumienie już nie obowiązywało. Strony tej umowy nie postanowiły o zmianie i przedłużeniu okresu jej obowiązywania, 6) art. 8 k.p. polegające na odmowie oddalenia powództwa i uznaniu, że pozwany mając możliwość zapoznania się z przepisami, na podstawie których otrzymał odprawę, nie interesował się nimi, a zatem za zaistniały stan rzeczy ponosi winę on sam nie zaś strona powodowa, która nie naruszyła zasad współżycia społecznego.

Jako okoliczność uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na wystąpienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, które sformułowano w formie następującego pytania: czy według art. 50 ust. 4 ustawy z 8 września 2000 r. legitymowanym do wystąpienia przeciwko pracownikowi z roszczeniem o zwrot jednorazowej odprawy pieniężnej jest PKP SA jako podmiot, który przekazał własne środki (majątek) na wypłatę takiej odprawy, ewentualnie były pracodawca, za pośrednictwem którego dokonano wypłaty wyżej wymienionego świadczenia, czy też podmiot, u którego pracownik podjął ponowne zatrudnienie? Wskazano także na oczywistą zasadność skargi ze względu na rażące naruszenie art. 378 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 410 k.c. i 411 k.c. i art. 405 k.c.

Wniesiono także o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego oraz kasacyjnego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w całości, a także o uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego z 29 września 2010 r. i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania przed Sądem I i II instancji oraz postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się mieć uzasadnione podstawy.

W rozstrzyganej sprawie (na skutek apelacji pozwanego, a nie powódki !, co należy potraktować jako oczywistą pomyłkę) Sąd Okręgowy przyjął bowiem, co jest

wielce wątpliwe, że legitymacja czynna powoda wynika wprost z przepisu art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego PKP (Dz. U. Nr 84, poz. 948 – dalej ustawa). W każdym razie nie wyjaśniono w sposób dostateczny motywów takiego rozstrzygnięcia o legitymacji czynnej strony powodowej. W szczególności, wyjaśnienia wymaga charakter i skutki zawartej umowy z dnia 11 grudnia 2001 r. pomiędzy PKP S.A. Oddział Kolejowa Agencja Akwizycji Zakładowej a PKP Cargo S.A. Strona powodowa nie była pracodawcą pozwanego byłego pracownika, który wypłacił sporną odprawę. W tej sytuacji legitymacja czynna strony powodowej może wynikać jedynie z wyraźnej regulacji szczególnej. Podstawy tej nie można upatrywać w przepisie art. 50 ust. 4 ustawy, a Sąd Okręgowy nie wskazał innej podstawy. Nie odniósł się bowiem w istocie do postanowień umowy (porozumienia) z dnia 11 grudnia 2001 r. Według pierwotnych założeń umowa ta miała obowiązywać do dnia 31 grudnia 2004 r. Tak więc bez dodatkowych ustaleń brak jest podstawy do przyjęcia, że z umowy tej wynika podstawa prawna legitymacji czynnej powódki. W takim zaś przypadku powództwo strony, która nie wypłaciła odprawy powinno zostać oddalone. Niewyjaśnienie tego problemu w ewidentny sposób narusza przepis art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i uniemożliwia dokonanie kontroli kasacyjnej Sądowi Najwyższemu.

Należy także wskazać, że przy ponownym rozstrzygnięciu sprawy Sąd Okręgowy powinien wziąć pod uwagę, że obowiązek zwrotu odprawy jest restrykcyjny. Obowiązek ten nie jest bowiem ograniczony czasowo, co przewidywał projekt ustawy (6 miesięcy od otrzymania odprawy). Obowiązek zwrotu odprawy powinien więc zostać oceniony z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego (art. 8 k.p.). Należy podkreślić, że od dnia rozwiązania stosunku pracy upłynęło już 10 lat, pozwany były pracownik zawarł umowę w 2007 r. na niecałe 3 miesiące i otrzymywał wynagrodzenia w wysokości 800 złotych. Został natomiast zobowiązany do zwrotu kwoty 30 000 złotych.

Kolejnym problemem jest rozstrzygnięcie o dopuszczalności zastosowania przepisów Kodeksu cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu. Skład orzekający w sprawie podziela pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2012 r., I PK 91/11, że przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu nie mogą służyć

do konstruowania na ich podstawie odpowiedzialności dłużnika. Jednak gdyby nawet przyjąć, że przepisy te mogą być zastosowane w sprawie, to żądanie zwrotu odprawy wymagałoby uwzględnienia przesłanek zawartych w art. 409 k.c. W związku z tym należałoby ocenić, czy pracodawca wywiązał się w poprawny sposób z obowiązku dbania o dobro pracownika. Obowiązek ten polegał w tym przypadku na właściwym poinformowaniu pracownika o obowiązku zwrotu odprawy w przypadku podjęcia zatrudnienia w określonych podmiotach.

Mając na uwadze powyższe ustalenia należy wyraźnie stwierdzić, że nawet gdyby Sąd Okręgowy przyjął legitymację czynną strony powodowej do wystąpienia o zwrot odprawy wypłaconej przez inny podmiot, to konieczne będą dalsze rozstrzygnięcia o tym, czy roszczenie to nie wygasło oraz, czy z okoliczności faktycznych sprawy nie wynika, że roszczenie to narusza zasady współżycia społecznego. Konieczne więc byłoby uwzględnienie regulacji przepisów art. 8 k.p. oraz 409 k.c. Rozważenia wymaga również, czy były pracownik (pozwany) nie mógł być przekonany o tym, że po upływie tak długiego okresu czasu oraz bardzo krótkim okresie, minimalnie płatnego zatrudnienia, nie ma obowiązku zwrotu otrzymanej 10 lat temu odprawy. Wydaje się także, że nie bez znaczenia dla powyższych rozstrzygnięć pozostaje to, że przepis art. 50 ust. 4 ustawy został uchylony z dniem 6 grudnia 2008 r.

Z powyższych względów, uznając że sprawa nie może zostać ostatecznie rozstrzygnięta bez dodatkowych ustaleń, Sąd Najwyższy rozstrzygnął, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.